

як і в українському, відсутній належний системний обмін інформацією в електронному вигляді.

Література:

1. Кинцурашвили Т. Орхусская конвенция в Грузии // Електронний ресурс: <http://www.nplg.gov.ge/gsd1/cgi-bin/library/2002.1.2/>
2. Тодуа Л. Орхусская конвенция помогает сообществу поддерживать здоровую окружающую среду // Електронний ресурс: <http://www.nplg.gov.ge/gsd1/cgi-bin/library/2003.3/>
3. Конституція Грузії від 24 серпня 1995 р. // Електронний ресурс: <http://www.parliament.ge/ge/kanonmdebloba/constitution-of-georgia-68>
4. Про захист навколишнього середовища: Закон Грузії від 10 грудня 1996 р. // Електронний ресурс: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33340>
5. Про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосується довкілля (Орхуська Конвенція) від 25.06.1998 р. // Офіційний вісник України. 2010. № 33. Ст. 1191.
6. Загальний адміністративний кодекс Грузії від 25 червня 1999 р. // Електронний ресурс: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16270>

УДК 349.42

Сидор В. Д.,
д-р юрид. наук, професор,
в.о. завідувача кафедри
цивільно-правових дисциплін
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАБЛИЖЕННЯ АГРАРНИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Статтю присвячено дослідженню правового забезпечення наближення аграрних товаровиробників до вимог ЄС з метою

підвищення їх конкурентоспроможності в умовах інтеграції аграрного виробництва України до виробництва країн ЄС. Встановлено, що імплементація вимог законодавства ЄС до змісту аграрного законодавства України сприятиме ефективнішому реформуванню аграрної економіки України, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на світовому ринку, захисту прав та інтересів селян, розвитку сільських територій, виведенню України з аграрної кризи.

Ключові слова: аграрне законодавство, адаптація, інтеграція, аграрний товаровиробник, Європейський Союз, розвиток сільських територій.

Статья посвящена исследованию правового обеспечения приближения аграрных товаропроизводителей к требованиям ЕС с целью повышения их конкурентоспособности в условиях интеграции аграрного производства Украины к производству стран ЕС. Установлено, что имплементация требований законодательства ЕС к содержанию аграрного законодательства Украины будет способствовать эффективному реформированию аграрной экономики Украины, повышению конкурентоспособности отечественных товаропроизводителей на мировом рынке, защиты прав и интересов крестьян, развития сельских территорий, выведению Украины из аграрного кризиса.

Ключевые слова: аграрное законодательство, адаптация, интеграция, аграрный товаропроизводитель, Европейский Союз, развитие сельских территорий.

The article is devoted to the study of the legal provision of the approximation of agricultural producers to the requirements of the EU in order to increase their competitiveness in the conditions of integration of agrarian production of Ukraine to the production of EU countries. It is established that implementation of the requirements of the EU legislation to the content of agricultural legislation will promote Ukraine's more effective reform of the Ukrainian agrarian economy, increase the competitiveness of domestic commodity

producers and the world market, protect the rights and interests of peasants, develop rural areas, and bring Ukraine out of the agrarian crisis.

Keywords: agrarian legislation, adaptation, integration, agrarian commodity producer, European Union, rural development.

Постановка проблеми. 21 лютого 2005 року в Брюсселі відбулося спеціальне засідання Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС з питань активізації співробітництва у сфері сільського господарства. Рік по тому Міністр аграрної політики та Комісар з питань сільського господарства та розвитку сільської місцевості Європейської комісії обговорили питання щодо започаткування діалогу з питань сільського господарства і розвитку сільської місцевості між Міністерством аграрної політики України та Генеральним Директоратом Європейської Комісії “Сільське господарство та розвиток сільської місцевості”. Наслідком цього обговорення стало підписання 18 жовтня 2006 року Меморандуму про взаєморозуміння щодо діалогу з питань сільського господарства. З цього часу розпочався активний поступ інтеграції аграрного законодавства України до вимог ЄС з метою підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва України та відповідності виробленої продукції існуючим в Європі стандартам і нормативам.

Аналіз дослідження даної проблеми. Правові питання імплементації, адаптації та гармонізації аграрного законодавства України відповідно до світових та європейських вимог були предметом наукових досліджень таких вчених в галузі аграрного права, як С. І. Бугера, В. М. Єрмоленко, О. О. Погрібний, В. І. Семчик, А. М. Статівка, В. Ю. Уркевич та ін.

Мета статті полягає в аналізі особливостей правового забезпечення наближення аграрних товаровиробників до вимог ЄС з метою підвищення їх конкурентоспроможності в умовах інтеграції аграрного виробництва України до виробництва країн ЄС.

Виклад основного матеріалу. В ЄС склалася комплексна система правового регулювання аграрних відносин, якій

притаманний арсенал правового інструментарію. Ці засоби в правовому полі визначають спрямованість розвитку сільськогосподарської галузі. Розвиток аграрного сектору економіки здійснюється шляхом впливу інститутів і органів ЄС на загальну організацію господарської діяльності не тільки великих господарюючих суб'єктів, але й малих фермерських господарств за допомогою прийняття нормативно-правових актів, організації діяльності компетентних інститутів і органів, що реалізують свої повноваження.

Аграрна політика ЄС створювалась як система регулювання цін і ринкового механізму сільськогосподарського виробництва доступних і якісних продуктів харчування з метою забезпечення продовольчої безпеки. Першопочатково було визначено два основних завдання аграрної політики ЄС: державне регулювання аграрного виробництва і ринку та проведення структурних реформ щодо укрупнення господарств із використанням програм стимулювання інтенсифікації аграрного виробництва. Аграрну політику було поділено на загальну політику ЄС (цінова та зовнішня політика) і національну (створення інфраструктури, стимулювання аграрного виробництва, збереження навколишнього середовища, вирішенні соціальних питань села) [1, с. 406].

Зміст Меморандуму між Міністерством аграрної політики України та Генеральним Директоратом Європейської Комісії "Сільське господарство та розвиток сільської місцевості" можна звести до таких основних положень:

(1) обмін інформацією щодо власного досвіду з розроблення та впровадження політики в сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості, а також законів і норм;

(2) обмін інформацією з питань сільськогосподарського виробництва і торгівлі (імпорт – експорт), оцінка розвитку відповідних ринків та його наслідки для виробництва сільськогосподарської продукції;

(3) обговорення нових технологій, що мають відношення до сільськогосподарського розвитку;

(4) обмін думками з метою наближення політики щодо якості, окрім безпеки продуктів харчування, сільськогосподарської продукції, включаючи географічні зазначення та виробництво органічної продукції;

(5) сприяння зближенню позицій України та ЄС з питань, які розглядаються в рамках міжнародних організацій (IGC, ISO, FAO тощо) [2].

Ринок сільськогосподарської продукції ЄС є одним із найбільших вільних ринків, проте в ньому існують механізми обмеження торгівлі з країнами, які не є членами інтеграційного об'єднання. Різні інструменти захисту торгівлі сільськогосподарською продукцією, продовольством та сировиною використовуються з метою захисту європейських аграрних товаровиробників від спекулятивної зовнішньої конкуренції, яка в більшості випадків пов'язана із субсидованим імпортом і демпінговими цінами. Застосування санкцій щодо імпортерів, які порушують умови функціонування спільного ринку, відноситься до компетенції Європейської комісії.

Специфічні торгові режими з третіми країнами, незважаючи на деякі відмінності, мають низку загальних особливостей: 1) інструменти захисту торгівлі, що використовуються в ЄС, розроблені на основі принципів СОТ; 2) інструменти захисту торгівлі забезпечують функціонування вільного ринку і відкритої конкуренції між національними виробниками країн-членів союзу і виробниками з третіх країн, що не входять до ЄС; 3) завдяки ефективному застосуванню заходів щодо захисту торгівлі вдалося значно знизити кількість імпортованих товарів, до яких застосовувалися антидемпінгові заходи.

Відносини у сфері захисту конкуренції положеннями Договору про заснування Європейського Співтовариства розділено на дві незалежні частини: 1) правила конкуренції, застосовувані до суб'єктів господарювання; 2) правила щодо надання державної допомоги. Тобто конкуренцію може бути обмежено не лише у результаті дій безпосередніх учасників ринку, але також у результаті дій держави, зокрема, внаслідок надання індивідуальних переваг. До основних питань

конкуренції, врегульованих на рівні ЄС, належать: 1) правила, які застосовуються до договорів, рішень та узгоджених дій між суб'єктами господарювання; 2) правила здійснення концентрацій (злиття) суб'єктів господарювання; 3) заборона зловживання домінуючим становищем на ринку (або істотній його частині); 4) правила, що застосовуються до національних торговельних монополій; 5) правила надання державної, в тому числі регіональної, допомоги.

Експорт української сільськогосподарської продукції до ЄС є обмеженим через її невідповідність європейських стандартам якості. Перш за все необхідно, щоб наша аграрна продукція відповідала європейським стандартам безпеки та якості.

Концепцією поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення, затвердженою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 травня 2004 р., передбачено виконання завдань у сфері забезпечення якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини шляхом: функціонування дієвої системи контролю і нагляду за якістю та безпекою харчових продуктів і продовольчої сировини на всіх етапах їх виробництва та обігу; гармонізації вимог законодавства з питань якості та безпеки продовольства з міжнародними (ВООЗ, ФАО, ВТО, ЄС); законодавчого врегулювання питань виробництва та обігу продовольчої сировини, отриманої з використанням біотехнологій, у тому числі з генетично модифікованої, а також харчових продуктів та кормів для продуктивних тварин, вироблених з її використанням; створення сучасної інструментальної та аналітичної бази контролю якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини; впровадження систем перевірки якості на виробництвах харчових продуктів і продовольчої сировини; впровадження сучасних технологій та обладнання, що виключають можливість бактеріального, хімічного й фізичного забруднення [3].

Для підтримки торгового балансу і захисту європейських виробників сільськогосподарської продукції використовуються три види інструментів: антидемпінгові, антисубсидіарні й превентивні.

1. Антидемпінгові заходи. Демпінг кваліфікується як явище, в рамках якого виробник з країни, яка не є членом ЄС, продає сільськогосподарську продукцію чи продукти харчування в ЄС за цінами, що є нижчими за ринкові або нижчими за собівартість виробництва. Якщо в процесі розслідування Європейська комісія встановить, що певний іноземний аграрний товаровиробник порушив антидемпінгове законодавство, він буде змушений відшкодувати завдані збитки європейським виробникам. Розмір штрафів і санкцій може бути фіксованим, змінним або виражатися у відсотках від загальної суми поставки. У більшості випадків термін дії обмежень становить 6 місяців (в окремих випадках може бути продовжений до 5 років).

2. Антисубсидіарні заходи. Субсидування являє собою цілеспрямовану підтримку державами, які не є членами ЄС, своїх сільськогосподарських товаровиробників, в результаті чого вони отримують можливість продавати свою продукцію тваринного і рослинного походження нижче ринкової вартості або собівартості сільськогосподарського виробництва. З метою забезпечення рівноправного конкурентного середовища, Європейська комісія припиняє експорт такої сільськогосподарської продукції на територію ЄС, а на імпортерів або експортерів такої продукції накладаються санкції і штрафи. Зазвичай вони виражаються в додаткових ввізних митах на таку продукцію. Тривалість таких санкцій коливається від 4 місяців до 5 років.

3. Превентивні заходи. Вони не застосовуються для боротьби з несправедливою торгівлею або конкуренцією. Превентивні заходи використовуються у випадку різкої зміни кон'юнктури ринку сільськогосподарської продукції, коли експорт певної продукції в ЄС зростає настільки швидко, що країни-члени ЄС не встигають адаптуватися до нових торгових умов. У таких випадках ЄС спільно з СОТ розробляють спеціальний комплекс заходів, який дозволяє стабілізувати конкурентне середовище. Термін дії таких імпортерних обмежень залежно від ситуації становить від 200 днів до 8 років [4].

Імпорт сільськогосподарської продукції в ЄС здійснюється тільки за наявності спеціальної ліцензії на експортовані товари в експортера. Дані ліцензії дають можливість відповідним органам ЄС відстежувати і контролювати операції імпорту такої продукції, а також розподіляти квоти і у разі необхідності вводити превентивні заходи проти постачальників, які порушують правила функціонування спільного ринку.

Регулювання торгівлі сільськогосподарською продукцією здійснюється в рамках системи квот, які діляться на 2 види: преференційні й автономні (тарифні).

Преференційні квоти надаються згідно з торговими угодами, підписаними ЄС з третіми країнами. Квоти дозволяють поставку певного виду сільськогосподарської продукції третіми країнами на ринок ЄС за зниженими тарифними ставками. За рахунок цього країна-постачальник отримує преференційну вигоду. В рамках Угоди про глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі з ЄС Україні також надано низку торгових квот для сільськогосподарської продукції.

Автономні тарифні квоти можуть надаватися деяким третім державам з метою стимулювання конкуренції між європейськими виробниками в галузі сільськогосподарського виробництва всередині загальноєвропейського ринку. Зазвичай, такі квоти надаються виробникам сільськогосподарської сировини, напівфабрикатів, а також різних компонентів, виробництво яких в країнах-членах ЄС не є достатнім для задоволення попиту на внутрішньому ринку. У разі якщо країни-члени стають здатними самостійно задовольнити попит на внутрішньому ринку ЄС, такі квоти для третіх країн скасовуються.

Управління квотами здійснюється одним з підрозділів Європейської комісії — Податковим управлінням за принципом «обслуговування в порядку живої черги». Інформацію про поточний баланс квот для будь-якої країни, яка не є членом ЄС, в тому числі і для України, можна знайти на сайті Європейської комісії в розділі “Taxation and Custom Union – Databases – Quota”.

У Правилах СОТ тарифні квоти визначаються, як дворівневий митний тариф, пов'язаний з кількістю товару, при якому визначена угодою кількість товарів може бути імпортована з “пільговою” митною ставкою (тобто за нижчою ставкою або без обкладання митом зовсім) протягом певного періоду часу. Товар, який надходить з перевищенням квоти, повинен оплачуватися за стандартною ставкою.

Імпортні квоти встановлено на конкретні групи сільськогосподарських товарів (зернові, фрукти, овочі, продукція тваринництва і т. д.) [5].

Висновки. В Україні є всі передумови для створення справедливої і ринково-орієнтованої системи торгівлі сільськогосподарською продукцією на ринку ЄС. Проте необхідно визнати, що чинне аграрне законодавство досі не адаптоване до більшості з вищезазначених нормативно-правових актів ЄС. Імплементация вимог законодавства ЄС до змісту аграрного законодавства України сприятиме ефективнішому реформуванню аграрної економіки України, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на світовому ринку, захисту прав та інтересів селян, розвитку сільських територій, виведенню України з аграрної кризи. До основних напрямків подальшої інтеграції вітчизняного виробництва можна віднести: доступ до ринку; внутрішня підтримка вітчизняного виробника; експортна конкуренція; додержання санітарних та фітосанітарних вимог.

Література:

1. Сидор В.Д. Нормативно-правові акти, що передбачають умови імплементації вимог законодавства ЄС до змісту аграрного законодавства України // Аграрне право України: навчальний посібник / за ред. Т.Є. Харитонової, І.І. Каракаша. Одеса: Юридична література, 2017. 382 с.

2. Меморандум про взаєморозуміння щодо діалогу з питань сільського господарства між Міністерством аграрної політики України та Генеральним Директоратом Європейської Комісії “Сільське господарство та розвиток сільської місцевості” від 18 жовтня 2006 р. Електронний ресурс. Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_776

3. Концепція поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 травня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 21. – Стор. 100, стаття 1449, код акту 28986/2004

4. http://ec.europa.eu/taxation_customs/business/calculation-customs-duties/what-is-common-customs-tariff/tariff-quotas_en

5. http://exporthelp.europa.eu/thdapp/display.htm?page=it/it_Quotas.html&docType=main&languageId=EN